

Формування інфомедійної грамотності та критичного мислення під час викладання суспільно-гуманітарних дисциплін

Методична розробка

КОНКУРС: «Педагогічний ОСКАР-2024»

НОМІНАЦІЯ: *Педагогічна майстерність викладача закладу фахової передвищої освіти*

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ: 21 Ветеринарна медицина

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 211 Ветеринарна медицина

Автор: *Фоміченко Антоніна Леонідівна*, викладач суспільно-гуманітарних дисциплін, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист;

Рецензент: Суховенко Антоніна Павлівна, методист

В методичній розробці висвітлюються основні питання щодо впровадження медіа-освіти на заняттях історії та соціології, наводяться конкретні приклади вправ, які спрямовані на розвиток критичного мислення та інформаційної компетентності.

Рекомендовано цикловою комісією загальноосвітніх дисциплін

Протокол №___ від «___» _____ 2023 року

Голова циклової комісії _____ Л.Садова

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. ІНФО- ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ. ЩО ЦЕ?	7
II. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНЦІЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ. ..	9
III. МІЙ ДОСВІД РОБОТИ.....	11
1. Використання газетних та журнальних статей (вправа Insert).....	11
2. Встановлення асоціативних взаємозв'язків (вправа Кроссенс).....	13
3. Кейс- технології (Дискусія « Якою мовою розмовляв Г.Сковорода») Вправа «Вірю, не вірю».....	14
4. Проектно-пошукова технологія (архівні дані, спогади очевидців подій).....	15
5. Створення ментальних мап.	16
ВИСНОВОК	17
ДОДАТКИ.....	18
Додаток 1	19
Усний журнал «Той, чия совість як чистий криштал».....	19
Сторінка 1. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ХРИСТІЯНИН – РЕФОРМАТОР.	23
Сторінка 2. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ВЕЛИКИЙ МИСЛИТЕЛЬ ТА ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛОСОФ.....	25
Сторінка 3. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ОБДАРОВАНИЙ КОМПОЗИТОР, МУЗИКАНТ ТА СПІВАК.	27
Сторінка 4. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА – МОВОЗНАВЕЦЬ-ПОЛІГЛОТІ.....	29
Сторінка 5. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ВИДАТНИЙ ПЕДАГОГ - НОВАТОР	31
Сторінка 6. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ДОТЕПНИЙ БАЙКАР ТА ТАЛАНОВИТИЙ ПОЕТ	33
Сторінка 7. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА – ПРОСВІТИТЕЛЬ - ГУМАНІСТ.....	35
Сторінка 8. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА- МАНДРІВНИК, СПІВЕЦЬ РІДНОГО КРАЮ	36
Сторінка 9. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ПАТРІОТ СВОЄЇ ЗЕМЛІ	37
Додаток 2	39
Крилаті вислови та цитати українського генія Григорія Сковороди.....	39
Додаток 3	40
Козацька зачіска.....	40
Додаток 4	42
Виступ учасника Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції	42
ЛІТЕРАТУРА.....	47

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку людства, коли стрімко зростають обсяги інформації, особливого значення набуває формування навичок інфомедійної грамотності, що включає у себе критичне мислення, інформаційну та візуальну грамотність, стійкість до впливів, соціальну толерантність.

Для сучасного українського суспільства, яке перебуває в стані широкомасштабної війни з російським агресором, компетентності медіаграмотності набувають особливої актуальності. Важливими складовими формування громадянського суспільства, збереження територіальної цілісності та державного суверенітету України є вміння орієнтуватися у потоках інформації, протистояти «мові ворожнечі», відокремлювати факти від суджень та фейків. Велику роль тут відіграє обізнаність викладача з основними думками українських істориків з цього питання. Зокрема в книгах «Україна й українці: ім'я як поле битви», «Братня навала», «Війна за свідомість» розвінчуються російські міфи про Україну та її минуле, вказані складові гібридної війни з елементами інформаційної.

Інформація оточує нас усюди, надходить із різних джерел, впливає на свідомість. І хай як ми хочемо не звертати на неї увагу, не потрапляти під вплив маніпуляцій, не «зависати» в соціальних мережах, але сучасний світ, сучасний інформаційний простір потребує не тільки вміння ознайомлюватися з інформацією, а й вміння критично сприймати, аналізувати, адаптувати, вміти протистояти маніпуляціям.

Відповідно до вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти громадянська та історична освітня галузь передбачає одну з обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти: мислити критично, працювати з різними джерелами інформації та формулювати історично обґрунтовані запитання; мислити історико-хронологічно, орієнтуватись вісторичному часі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі тощо [3]

За Концепцією «Нової української школи» однією з 10 компетентностей є інформаційно-цифрова, яка передбачає впевнене, а водночас і критичне застосування ІКТ для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні. Важливими компетенціями є інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) .

Основним фундаментом медіаграмотності, медіаосвіти є *критичне мислення*. Це складне й багаторівневе явище. З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його

Тренінг:

«Формування інфомедійної грамотності та критичного мислення під час викладання суспільно-гуманітарних дисциплін»

Мета: ознайомити учасників з перевагами володіння та прийомами застосування інфомедійної грамотності на заняттях дисциплін суспільно-гуманітарного циклу.

Обладнання: презентація, мультимедійна дошка, картки із назвами категорій тренінгу.

Учасники: викладачі коледжу.

Гості: головний юрист місцевої адміністрації Світлана Піскун, представник районної бібліотеки Людмила Михайловська, завідувача бібліотекою коледжу Олена Макаренко

*Навчання завжди успішне лише тоді, коли спонукає мислити
самостійно.
Еліс Мур Хаббард*

I. ІНФО- ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ. ЩО ЦЕ?

Інфо-медіаграмотність – складова медіакультури, яка:-стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, -успішно здобувати та критично тлумачити необхідну інформацію, отриману з різних медіа; це сформована якість особистості та необхідна умова грамотної та ефективної поведінки, спосіб мислення в умовах сучасного інформаційного суспільства.

СЛАЙД 1

Медіаграмотність, медійна грамотність (англ. *media literacy*)— рівень медіакультури, досягнений медіаосвітою, що стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції — розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують.

Чинниками медіаграмотності є сукупність знань, навичок та умінь, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати і створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, а також розуміти й аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві, та їхній вплив¹.

Що дає медіаграмотність з історії сьогодні?

Перед сучасною освітою стоїть безліч завдань, які передбачають не просто забезпечення студентів якісними знаннями, а й формування компетентної особистості, здатної до адекватної оцінки оточуючих подій, спроможної творчо вирішувати поставлені перед нею завдання, а головне – не стати знівельованою особистістю у вирі асоціативних проявів суспільства.

СЛАЙД 2

Що дає медіаграмотність з історії сьогодні?

Перед сучасною освітою стоїть безліч завдань, які передбачають не просто забезпечення студентів якісними знаннями, а й формування компетентної особистості, здатної до адекватної оцінки оточуючих подій, спроможної творчо вирішувати поставлені перед нею завдання, а головне – не стати знівельованою особистістю у вирі асоціативних проявів суспільства.

Відомий та вже дещо застарілий вислів «Хто володіє інформацією, той володіє світом» можна перефразувати в сучасному форматі медіаграмотності

«Хто вміє керувати інформацією, той володіє ситуацією».

II. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНЦІЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ.

Критичне мислення – центральне поняття для медіаграмотності, яке має в основі дослідницький підхід.

7 головних принципів критичного мислення:

- ✓ усвідомленість;
- ✓ самостійність;
- ✓ рефлексивність (самоаналіз);
- ✓ цілеспрямованість;
- ✓ обґрунтованість;
- ✓ контрольованість;
- ✓ самоорганізованість.

З точки зору психології (Л. Терлецька), критичне мислення - це мислення, яке має такі характеристики: глибину, послідовність, самостійність, гнучкість, швидкість, стратегічність.

СЛАЙД 3

Критичне мислення – центральне поняття для медіаграмотності, яке має в основі дослідницький підхід.

7 головних принципів критичного мислення:

- ✓ усвідомленість;
- ✓ самостійність;
- ✓ рефлексивність (самоаналіз);
- ✓ цілеспрямованість;
- ✓ обґрунтованість;
- ✓ контрольованість;
- ✓ самоорганізованість.

СЛАЙД 4

Відомий та вже дещо застарілий вислів **«Хто володіє інформацією, той володіє світом»** можна перефразувати в сучасному форматі медіаграмотності **«Хто вміє керувати інформацією, той володіє ситуацією»**.

- *На заняттях історії мають бути сформовані специфічні навички роботи з медіатекстами:*

• СЛАЙД 5

- «Лише наївний історик сліпо вірить джерелу,
 - натомість фахово зрілий – ніколи»
- На уроках історії мають бути сформовані специфічні навички роботи з медіатекстами:*

критично аналізувати джерело історичної інформації (характеризувати авторство джерела, час, обставини і мету його створення);

III. МІЙ ДОСВІД РОБОТИ

Важливою складовою медіаосвіти на заняттях історії, є аналіз писемних, візуальних, аудіо - та відеоматеріалів. При цьому здобувачі вищої освіти мають бути ознайомлені з правилами критичного мислення та пам'ятати про необхідність їх дотримання. Серед цих правил – уникати стереотипів, критично сприймати інформацію, відокремлювати факти від оціночних суджень і припущень, відрізняти маніпуляцію і пропаганду тощо.

1. Використання газетних та журнальних статей (вправа Insert) (Додаток 2)

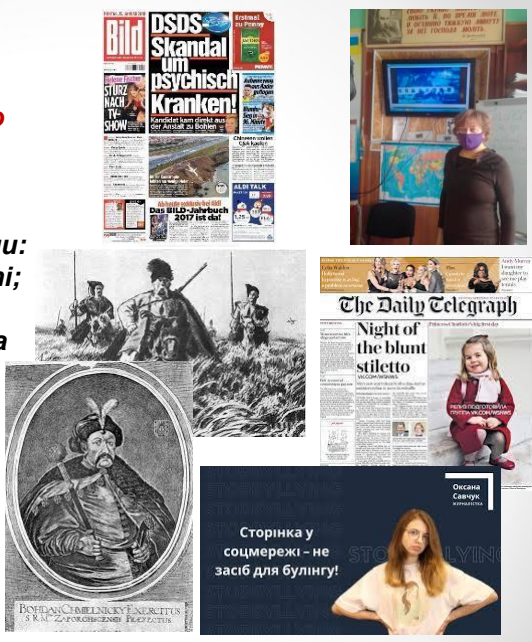
Для оволодіння технологіями критичного аналізу медіа-текстів на занятті необхідно працювати з різноманітними джерелами:

- газетні, журнальні статті, фотографії;
- фрагменти з художніх та документальних фільмів;
- інтернет-статті, реклама, матеріали навчальних сайтів;
- сторінки в соціальних мережах тощо.

СЛАЙД 6

Із досвіду роботи
Для оволодіння
технологіями критичного
аналізу медіатекстів
на занятті необхідно
працювати
з різноманітними джерелами:

- газетні, журнальні статті;
- фотографії;
- фрагменти з художніх та документальних фільмів;
- інтернет-статті;
- реклама;
- матеріали навчальних сайтів;
- сторінки в соціальних мережах тощо.

The collage illustrates the diversity of media sources used in critical analysis. It includes a German newspaper page (Bild) with a headline about a 'DSDS Skandal um psychisch Kranken!', a photo of a person in a classroom, a historical painting of Bohdan Chornobylsky, a newspaper clipping from The Daily Telegraph titled 'Night of the blunt stiletto', and a social media post with the text 'Сторінка у соцмережі - не засіб для булінгу!' (A page on social media - not a tool for bullying!).

Валерій Іванов: «Без медіаграмотності людина не може робити усвідомлений вибір в своїх діях, а робить той, який їй підказали»

СЛАЙД 7

Зразки завдань, які застосовуються на уроках з метою формування інфомедійної грамотності та критичного мислення учнів

Тема уроку «Київська Русь(Україна) за часів перших князів».

Вправа **INSERT**

Робота над статтю «Історія зачіски князя Святослава».

- Під час читання статті, студенти розставляють Орієнтовні позначки:
- « + » – Я це знаю.
- « – » – Це нова інформація.
- « ? » – Мене це здивувало або в мене інша думка з цього питання.
- « ! » – Я хочу дізнатися про це детальніше.
- Учні заповнюють таблицю, записуючи в колонки слова та фрази, які відповідають умовним позначкам.

СЛАЙД 8

Приклад заповнення таблиці

+ я це знаю	- це нова інформація	? – мене це здивувало	! Хочу дізнатись більше
Князь Святослав носив чуприну	Чуприну носили інші народи	Чуприна-символ князівської влади	Крім символу князівської влади мала ще й сакральний характер

Валерій Іванов: «Все, що ми дізнаємося про світ – ми дізнаємося з медіа»

2. Встановлення асоціативних взаємозв'язків (вправа Кроссенс) (Додаток 1)

СЛАЙД 9

Вправа. Дешифрування кроссенса.

(Слово **кроссенс** означає «перетин значень». Так названо головоломку, сутність якої полягає у встановленні асоціативних взаємозв'язків між сусідніми зображеннями з 9-ти картинок)

Тема. Культура України 18 століття. Творча діяльність Г.С.Сковороди *(до 300-річчя від дня народження)

Кроссенс
"Цікаво про Сковороду"

Тлумачення:

1. Григорій Сковорода є найвидатнішою постаттю в культурному та літературному житті України XVIII ст.
2. Народився 3 грудня (22 листопада за старим стилем) 1722 р. на Полтавщині в козацькому селі Чорнухи, колишнього Лубенського полку.
3. Батьки Г. Сковороди належали до малоземельних селян-козаків.
4. Досконало оволодів багатьма мовами, як — латинь, єврейська, грецька, польська, німецька, італійська та французька.
5. До того, ж він мав ще й музикальний талант — прекрасно грав на флейті та органі, сопілці, скрипці, гуслі, лірі та бандурі.
6. За переказами, Сковорода був вегетаріанцем.
7. Г. Сковорода під час своїх мандрівок був нерозлучний з сопілкою.
8. Спав він не більше чотирьох годин на добу.
9. Григорій Сковорода заповів ставити не хреста на своїй могилі, а камінь з його крилатою фразою «Світ ловив мене та не спіймав».

СЛАЙД 10

Цікаво! Впровадження у процес навчання **кейс-технології**.
Мета: виховання самостійної, творчої особистості, здатної вільно орієнтуватися в існуючому медіапросторі;
створення умов для розвитку в учнів умінь аналізувати інформацію й встановлювати проблему;
вести дискусію;
формулювати та відстоювати власну точку зору;
оцінювати позицію опонента;
приймати рішення з урахуванням конкретних умов і наявності фактичної інформації, отриманої з кейсу.

Григорій Сковорода: «Не все те недійсне, що недосягне дитячому розумові».

3. Кейс- технології (Дискусія « Якою мовою розмовляв Г.Сковорода») Вправа «Вірю, не вірю»

СЛАЙД 11

Вправа. Кейс-технологія (дискусія)

Розглядаючи творчість філософа, доцільно поставити запитання: **«Якою мовою розмовляв Сковорода?»**

Для розв'язання цього питання студенти знайомляться з інформацією- наукові статті, думки різних авторів, науковців тощо. Потім роблять відповідні висновки.

Витяг із статті: «Дослідниця мови Г. Сковорода професорка Інституту філології Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка ЛІДІЯ ГНАТЮК стверджує: ця лексика побутувала в Україні задовго до поширення на наших теренах російської мови. Вона була органічним надбанням як староукраїнської книжної традиції, так і народнорозмовної практики. Майже всі наведені слова — питомого слов'янського походження. Вони функціонували і в старослов'янській (пізніше — церковнослов'янській), і в давньоруській мовах. Більшість із них широко вживалися в староукраїнській літературній мові XVI–XVII ст. У XVIII ст. ця лексика засвідчена в пам'ятках ділової та народнорозмовної мови, лікарських і господарських порадниках.»

СЛАЙД 12

Дисципліна: «Соціологія»

Вправа «Дерево рішень» (Кейс-технологія)

Тема: Конфлікти та способи їх вирішення. Проблема: Якщо конфлікт є явище соціальне, то які його переваги та недоліки

Проблема: Якщо конфлікт є явище соціальне, то які його переваги та недоліки?

Завдання: Що таке конфлікт та його позитивні і негативні сторони?

Відповіді студентів;

Гумор у конфлікті знімає напругу...

Поступка, це коли хтось припиняє сварку першим...

Компроміс, коли рішення вигідно для двох і наступає примирення

Співпраця – примиряє всіх ворогів

Усвідомлення позиції сторін, коли

люди ставлять себе на місце

іншого, вчаться приміряти «їх макасини»...

Григорій Сковорода: «Не той дурний, хто не знає... але той, хто знати не хоче».

4. Проектно-пошукова технологія (архівні дані, спогади очевидців подій).

СЛАЙД 13

Важливою методичною умовою формування медіаграмотності учнів на уроках історії є використання **проектно - пошукової технології. Проекти дають змогу залучити кожного до активної діяльності, сприяють розвитку інформаційно-цифрової, соціальної, громадянської компетентностей.**

СЛАЙД 14

Вправа. Проектно-пошукова технологія.

Історичний факт: Голодомор 1932-1933

Головна мета вправи – шляхом дослідження та збору інформації шляхом опитування студентами близьких, рідних та знайомих, створити власний проект-спогалів зі спів очевидців пережитого.

Попова Жаннета Федорівна, 1939-року народження
Записані з її слів студенткою Колісниченко Христіною

На час голодомору 1946-років Жаннета Федорівна було років. Та не зважаючи на це, в добре пам'ятає про ті тяжкі ча мама, Чорномазова Олена Вік працювала на заводі «Більшо» як робочих, часто вивозили на збирати урожай.

Так, як було дуже сі продуктами, а в сім'ї було 12 чоловік (діти, бабуся, дідусі, тітки та ді мама в свій платок витрушувала зерно з колосків і приносила додому. І допомогою ручної зернотерки (жернов), ми по-черзі перетирала пш якої готували хліб чи щось інше.

Звичайно, так як зерна було мало, то бабуся добавляла до суз трави, макуху та висівки. А ми, дітлахи, також їли макуху, різні траи кульбабу, маляс(продукт переробки цукрового буряка, чорний на к

Луцишина Надія Дмитрівна, 1920-року народження
Спогади зібрані студенткою Катериною Домашніч

Спогади та свідчення прабабусі та дідуся. В той період були страшні часи. На ходу помирили люди, їх збирали і ховали у одній великій ямі на кладовищі. У прабабусі була сестра менша народжена у 1932 р. Врожай тоді був не такий вже й хороший. Засуха була, але всерйоз можна було вижити. Та все зерно позабирали. Приходили бригади 8-10 чоловік, тай ходили по хатах. Люди розуміли, що все заберуть, але весело ходили зерно. І батько їх теж ховав. Була піч така а під нею ніша, то батько туди мішок ячменю всунув, а мама замастила, усе замаскувала, дровами заклавши. Але коли батько ішов у село і почув там, що скрізь із залізними палицями ходять і ступають і в землю втикають, шукають хліба, то прийшов батько із мамою вночі розвалили це все маскування. Витягли той мішок ячменю та сховали були напосівну щоб посіяти було чим. Та вони приїшли і все одне це все забрали. А частину жстигла й матір, засипати в горшки такі великі в них в ті часи на весілля чи похорон варили обід. Ці горшки були на горіщі, мама засипала в них зерна. Та комуністи там біля все пошукати та пошукати все. Остатися в них нічого.

Григорій Сковорода: «Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати – це наполовину завершити».

СЛАЙД 15

Вправа вірю не вірю (факти чи фейки)

Міфи про територію та цивілізаційний код України •

- Міф 1. Україна – штучне політичне утворення, зіткане з різних історично непов'язаних між собою земель, частина з яких є чужими етнічними територіями
- Міф 2. Україна в сучасних кордонах з'явилася на карті світу випадково завдяки зусиллям Москви
- Міф 3. Сучасна Південна та Східна Україна – це частина Росії (Новоросія)
- Міф 4. Міста Південної та Східної України засновані Росією
- Міф 5. Україна – органічна частина «руського міра», а не європейського світу
- Міф 6. Існує не Україна, а Малоросія як невід'ємна складова частина Росії (Великоросії).
- Міф 7. Поняття «Україна» виникло для позначення окраїн російських земель

Прийоми, які використовує «руський мір»:

- Гібридна війна (зелені чоловічки, без шевронів)
- Ставка на 5-ту колону (підтримка рос. телебачення, програми рос. каналів, російська мова «Какая разница...») (путінське гасло: один язык, одна нація, одна територія), ностальгія за СРСР ...
- Спроба виграти вторгнення за рахунок внутрішнього конфлікту (подається як громадянська війна і тому «захист території»).
- Інформаційна війна.
- Риторика про захист православ'я на яке «тиснуть» (подається інформація про «за тероризованих» священників, «переслідуваних» монахів УПЦ Московського патріархату).
- Тактика «випаленої землі» -(Україна сама себе обстрілює...)

5. Створення ментальних мап.

СЛАЙД 16

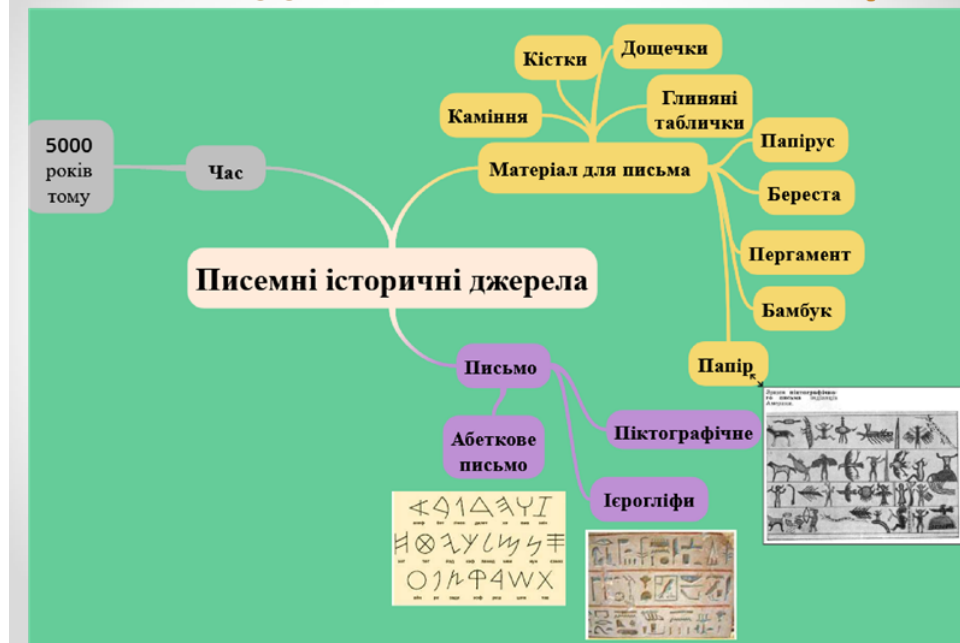
Ментальна мапа - це самостійно створена діаграма, на якій відображають слова, ідеї, завдання або інші елементи, розташовані навколо основного слова або поняття.

Ментальні мапи використовують для наступних цілей:

- генерування нових ідей;
- запис та сортування даних;
- створення послідовних блоків інформації;
- чітке бачення всіх «за» та «проти»;
- створення чітких і зрозумілих конспектів;
- аналізу історичних документів.

Григорій Сковорода: «Визначай смак не за шкаралупою, а за ядром»

Як складається ментальна карта

ВИСНОВОК

Слайд 18

Висновок

Висновок. Переваги використання засобів медіа-грамотності настільки велике, настільки більше море від струмка або калюжі. Вони надають студентам можливість “вільного” плавання в потоках безлічі інформації, а головне – вміння відрізнити правду від неправди, фейк від здорового судження, ворога від друга і т.д.

Крім того, медіа-ресурси розвивають критичне та логічне мислення, вміння співставляти фактичний матеріал та сприяють розвитку самостійної пошукової роботи тощо.

Григорій Сковорода: «Що вподобав, на те й перетворився»

ДОДАТКИ

- Усний журнал «Той, чия совість як чистий кришталь»
- Козацька зачіска
- Виступ учасника Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
- Презентація до виступу на конференції

Усний журнал «Той, чия совість як чистий криштал»

(Із застосуванням методу «KROSSENS»)

Тлумачення:

1. Григорій Сковорода - християнин – реформатор.
2. Григорій Сковорода-великий мислитель та перший укр.філософ.
3. Григорій Сковорода - обдарований композитор, музикант та співак.
4. Григорій Сковорода – мовознавець-поліглот.
5. Григорій Сковорода - видатний педагог-новатор.
6. Григорій Сковорода - дотепний байкар та талановитий поет.
7. Григорій Сковорода – просвітитель – гуманіст.
8. Григорій Сковорода - мандрівник, співець рідного краю.
9. Григорій Сковорода - патріот своєї землі.

Мета: ознайомити студентів із життєвим і творчим шляхом Г. С. Сковороди – реформатора та філософа, просвітителя, поета, байкаря, патріота, вільнодумця, вчителя та мудреця; зацікавити творчим доробком митця, удосконалювати навички усного аналізу за допомогою методу «крес сенс» та усного журналу; розвивати вміння аналізувати, коментувати зміст творів, узагальнювати думку, сприяти розширенню кругозору; виховувати зацікавленість філософськими творами, почуття пошани до спадщини Григорія Сковороди, любов до книги як скарбниці народної мудрості, пам'яті.

Методично–дидактичне забезпечення: книжкова виставка, презентація «Біблія у вченні Сковороди», кінострічка «Обличчя української історії. Г.Сковорода», вислови митця та про нього.

ХІД ЗАХОДУ:

1. Етап орієнтації.

Вступне слово викладача.

...Благословенні ви, сліди,
Не змиті вічності дощами,
Мандрівника Сковороди
З припорошілими саквами,
Що до цілющої води
Простує, занедбавши хмари.

(Максим Рильський)

Цими поетичними рядками починаємо нашу заочну екскурсію, яку назвемо «шляхами Григорія Сковороди», під час якої відкриємо для себе багато нового і цікавого.

2. Етап ціле покладання

Викладач. Ваша активна участь, власна ініціатива та творчий підхід дасть змогу не тільки реалізувати наші творчі завдання а й вирішити проблему: **«Що нового та цікавого ви можете навчитися у такої видатної людини, як Григорій Сковорода?»**

Ім'я Григорія Савовича Сковороди вже давно стало символом правди, мудрості на нашій землі. Об'єктом дослідження для нього була людина. Про неї і світ він сказав таке, чого не змогли інші. Навчав жити так, як не вчили інші. Найголовніше – сам жив так, як учив, гармонійно відчуючи себе в цьому світі. Поринемо в нього, спробуємо уявити мислителя живого, почути голос, усвідомити думки й переживання.

Погляньте на портрет. Високе чисте чоло, спокійний, сповнений почуття власної гідності погляд уважних очей. На полотні Івана Іжакевича

«Григорій Сковорода в дорозі» він на повний зріст. Худорлявий чоловік у простій селянській свитині з ціпком у руці, який неспішно крокує рідною землею

Валерій Шевчук зауважив: «Коли кажемо Григорій Сковорода, перші асоціації, що приходять в голову: мандрівник, мудрець, байкар, поет». І дійсно, він став для нашої культури не тільки титульним любомудром, а й людиною, яка послідовно творила свій життєвий шлях за духовними законами власного буття. Такі непересічні постаті знаменують собою історію краю й нації.

Край Григорія Сковороди

(поезію читають студенти)

У тім краю, де Многа котить хвилю,
Де жайвір пісню у житах співа,
Де ночі пахнуть мальвами й любистком,
З'явивсь на світ Сковорода.
Оця земля йому давала силу,
Ростила й пестила дитя...
Оця земля йому світи відкрила
І мудрість всю свою дала.
Ось тут, у цьому краї,
Григорію співали солов'ї.
І тут таки, його слова лунали
Й сопілки звуки чарівні.
Той край плекав нову людину.
Таку, як тисячі зростив,
Та він прославив Україну,
Й пиху у душу не впустив.
І дотепер його науку пам'ятають.
Слова передають із вуст в уста,
У світі вже давно всі знають:
Чорнухи – це Сковорода.

Вірш читає студентка

Цариця Катерина II,
Наслухавшись про мудреця,
В кареті шестернею гупа,
Шле в Малоросію гінця.
Бо забажалося особі
Се диво мати при собі,
Щоб ще й мудрець був для фасону
В її облесливій юрбі.
Покірний височайшій волі
Гінець знайшов Сковороду –
В широких полі, на роздоллі,

Він грав журливо на дуді.
А поблизу паслась овечка,
Співали півні в слободі...
Гінець вклонивсь поважно, гречно
Й сказав тоді Сковороді:
Вам пропоную жити в столиці,
Вас чекає і слава, і пошана,
Вас чекає сама імператриця
І двор її блискучий чекає.
Цариці хочеться аж-аж,
Щоб я всього людського збувся:
Тож передайте їй якраз –
Мені та дудка і візця
Дорожче царського вінця.

3. Етап проектування діяльності студентів.

Викладач. А зараз у кожного із вас буде можливість представити свою власну сторінку, яку ви готували як домашнє завдання. І тим самим ви розкриєте певний етап в житті найвидатнішого Українця не тільки 18 століття, а й всього історичного часу.

Кожна сторінка усного журналу містить цікаву інформацію про видатного українця. Обговорюючи ці сторінки життя Григорія Сковороди, ми закріпимо свої знання, доповнюючи їх розгадуванням **кресенсу**.

Сьогодні ми представимо 9 сторінок із життя видатного митця:

Сторінка 1. Григорій Сковорода - християнин – реформатор.

Сторінка 2. Григорій Сковорода-великий мислитель та перший український філософ.

Сторінка 3. Григорій Сковорода - обдарований композитор, музикант та співак.

Сторінка 4. Григорій Сковорода – мовознавець-поліглот.

Сторінка 5. Григорій Сковорода - видатний педагог-новатор.

Сторінка 6. Григорій Сковорода- дотепний байкар та талановитий поет.

Сторінка 7. Григорій Сковорода – просвітитель – гуманіст.

Сторінка 8. Григорій Сковорода- мандрівник, співець рідного краю.

Сторінка 9. Григорій Сковорода - патріот своєї землі.

Кожна наступна сторінка включає відповідно до назви та змісту загадку, яку необхідно розгадати.

4. Етап реалізації плану діяльності.

Викладач: Запрошую студентів до представлення власних проєктів.

«ТОЙ, ЧИЯ СОВІСТЬ, ЯК ЧИСТИЙ КРИШТАЛЬ»

Сторінка 1. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ХРИСТІЯНИН – РЕФОРМАТОР.

Загадка: *«Реформацію життя, він здобув із забуття. Перший практик, реформатор, богослов, байкар, новатор...»*

(1722-1794), відомий український богослов і мандрівний філософ перебував під безпосереднім впливом Реформаційних ідей, що зрештою коштувало йому кар'єри професора православного колегіуму. Надзвичайно популярний, як серед вищих верств суспільства, так і серед простого населення він у своїх творах весь час

підкреслював першорядність Біблії та другорядність церковних переказів і традицій для віросповідного життя людини.

(На фото - викладач коледжу Петров О.Є. в ролі Г.Сковороди під час проведення усного журналу присвяченого 500-річчю Реформації; зараз Олексій Євгенович захищає нашу Батьківщину від рашистів)

У його творах прослідковуються принципи Реформації: solascriptura, solagratia, solafide. Для прикладу, у творі "Вступні двері до християнської добронравності", що написаний у 1766 році Григорій Сковорода у главі 8-ій, яка називається "Закон Божий" [мається на увазі Біблія] підкреслює первинність Біблії і потребу черпати доктрину зі Слова. "Закон Божий пробуває навіки, а людські перекази не скрізь і не завжди. Закон Божий - це райське дерево, а переказ - тінь. Закон Божий - це плід життя, а переказ листя. Закон Божий - це Боже в людині серце, а переказ - це смоківничий листок, що часто прикриває ехидну. Двері храму Божого - закон Божий, а переказ є прироблений до храму притвор. Як переддвірник до олтаря, а хвіст від голови, так далеко відстоїть переказ.

Варто звернути увагу, зокрема, на його релігійні погляди. У радянські часи було намагання перетворити його в «народного філософа» й антиклерикала чи то вільнодумця. Хоча, насправді, в його особі аж ніяк не можна побачити борця проти клерикалізму чи неприйняття ним церковного

життя. Церкву з його єрархією він сприймав як даність. Ніколи не виступав проти церковної влади. Хоча деякі його висловлювання й міркування можуть видатися вільнодумними або єретичними.

Близько 1770 р. Сковорода в саду Троїцького монастиря міста Охтирки пережив глибоке духовне потрясіння. За його ж словами, він відчув у собі надзвичайний рух, увесь світ зник перед ним і лише почуття любові, благонадійності, вічності оживлювало його існування; мислитель проникнув у себе, і з того часу присвятив свою особу покірності духу Божому й став мандрівним філософом

Перебуваючи на посаді вчителя, філософ набув слави непересічного оригінального мислителя і талановитого педагога. Про нього знали як про знавця і любителя Біблії й простого життя. Адже він не мав пишних шат, ходив, як прості люди, босоніж, вставав до сніданку споживав просту, селянську їжу. Окрім того, він був завжди веселий, шанобливий до всіх, завжди любив зі всього виводити мораль і товаришував із людьми, що мали «щиру побожність без марновірства, вченість без чванливості».

У своїх творах він спирався на Біблію і на ті філософські висновки, що випливали зі сторінок цієї Книги:

«Щоб пізнати Бога, треба пізнати самого себе. Поки чоловік не знає Бога в самім собі, годі шукати Його в світі».

«Вірити в Бога не значить – вірити в Його існування, а значить – віддатися Йому та жити за Його Законом».

«Святість життя полягає в робленні добра людям».

Художньо-літературна спадщина займає помітне місце в творчості Сковороди. Це передусім «Сад божественних пісень» та «Байки Харківські». І в одному, й другому збірнику зустрічаються релігійні та філософські рефлексії.

Якщо візьмемо «Сад божественних пісень», то побачимо: кожна пісня (а їх є тридцять) має за епіграф біблійну цитату. Автор ніби дає зрозуміти, що пісня є інтерпретацією наведеної цитати. Сковорода, поділяючи погляди християнських неоплатоніків (про це детальніше буде йти мова далі), вважав, що є дві природи – видима й невидима. Невидиму природу допомагає нам пізнати через свій символічний світ Біблія. Тому пісні Сковороди ніби представлення цієї невидимої божественної природи. Звідси й назва – «Сад божественних пісень».

Звісно, пісні-вірші з «Саду» є різні. Деякі з них – своєрідне трактування біблійних сюжетів, деякі наближаються до панегіриків. Однак більшість – відображення проблем тогочасного українського буття, релігійні та філософські рефлексії, що базуються на українських інтелектуальних традиціях.

Сторінка 2. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ВЕЛИКИЙ МИСЛИТЕЛЬ ТА ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛОСОФ.

*Загадка: « Він філософ першокласний, мудрий словом і знавець -
«філософії серде»*

Головною метою філософії Сковорода називав пошук щастя, гармонії, життєвого балансу. Григорій Савич є першим і єдиним у світі мандрівним філософом, який поєднував життя із вченням, постійним удосконаленням самого себе. Усім своїм життям він

довів, що щастя людини не залежить від місця і часу, плоті або крові, не міститься в високій посаді, владі або багатстві.

Постать Григорія Сковороди — постать без перебільшення легендарна, він став таким ще за свого життя. З дитинства спраглий до знань, він навчався спочатку в дяка, який і помітив таланти дитини. Потім справдилася мрія юнака — навчатися в Києво-Могилянській академії. Сковорода з дитинства виявляв безліч талантів: він мав прекрасний голос, грав на кількох музичних інструментах, був уважний, спраглий до знань, мав неабиякий хист до мов та наук. Упродовж свого життя Г. Сковорода невпинно вчився. Вчився в уже згаданій Києво-Могилянці, багато займався самоосвітою, навчався у природи та людей, навіть у своїх власних учнів... Можливо, саме ця здатність, спрага до засвоєння нового, невгамовний пошук істини, праця над самим собою і привели Сковороду до того рівня духовного та розумового розвитку, якого він досяг.

Григорій Сковорода став першим українським філософом. Але за словом "філософ" ми в жодному разі не повинні бачити людину, яка сидить у кабінеті, оточена книжками, самотня та відлюдкувата, створюючи нову суху теорію. Григорій Сковорода був зовсім не таким. За життя йому пропонували багато різних посад (намовляли його стати ченцем, пропонували посаду чиновника в Харківській губернії, навіть Катерина II хотіла залишити Сковороду при дворі), але мандрівний філософ понад усе цінував свою волю, право самому визначати своє життя, жити так, як йому до вподоби, спілкуватися з людьми різного віку та професій — це Григорій Сковорода вважав найбільшим щастям для себе.

На могилі філософа написано "Світ ловив мене, та не впіймав". І це справді так. Щоб не дати спіймати себе в золоті тенета багатства та непотрібного розкошу, в тенета чиновницьких канцелярій, треба мати неабияку силу духу. Григорій Сковорода був дуже сильною людиною...

Перший український філософ не видав за життя жодної книги своїх творів, але його ідеї, байки, поезії з неймовірною швидкістю поширювались світом, люди переповідали їх один одному, велику їх частину знали напам'ять. На щастя, твори Сковороди збереглися в своїй більшості. Хоча хіба вони могли не зберегтися, коли час не владний над творчістю такого рівня?

Григорій Сковорода залишив нам різноманітну творчу спадщину. Це і ліричні вірші, частина з яких стали народними піснями, і гострі викривальні вірші, у яких ми бачимо засудження вад тогочасного суспільства, і глибокі притчі, і повчальні байки.

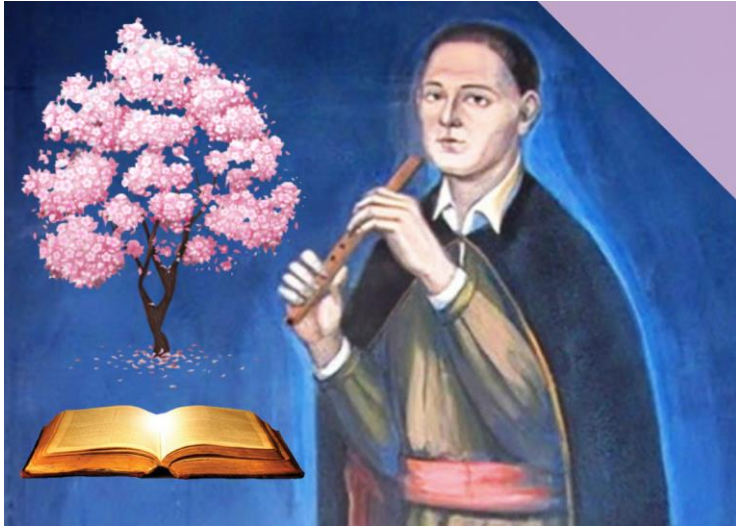
Філософія Г. Сковороди тривалий час була недостатньо вивчена, за радянських часів вивчалася заангажовано. Існували навіть праці радянських вчених, у яких Сковороду називали атеїстом, хоча твори митця настільки рясно пересипані цитатами з Біблії, що навіть не всі їх можна одразу угледіти і відрізнити від власних висловів Сковороди. На щастя, зараз його творчість привертає дедалі більше уваги, всі сучасні вчені сходяться на тому, що його філософська система була набагато глибшою і складнішою, ніж досі прийнято було вважати. Після стількох сторіч творчість Г. Сковороди "не розгадана" вповні, цікавить і вчених, і пересічних читачів!

Філософія Сковороди охоплює усі сфери людського життя. Він багато говорить про щастя, розуміння щастя і шляхи досягнення внутрішньої гармонії. Григорій Сковорода пропонує людям почати шлях до щастя з пізнання себе і невинного внутрішнього духовного самовдосконалення. Багато уваги Сковорода приділив і проблемам виховання, розробивши прекрасну, струнку і просту, проте дійсно геніальну систему виховання.

Жодна сфера життя людини не лишилася поза увагою мандрівного філософа Григорія Сковороди. Його творчість цікава нам і досі, а уважний читач знайде у філософських ідеях Сковороди відповіді й на свої власні питання...

Сторінка 3. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ОБДАРОВАНИЙ КОМПОЗИТОР, МУЗИКАНТ ТА СПІВАК.

Загадка: « Пташка в клітці не співа- це лише його слова...»

Авторство сольних пісень першої половини XVIII ст. як і кантів встановити зараз досить важко. Їх створювали студенти колегіумів та Києво-Могилянської академії, регенти хорів і вчителі співів, просто музиканти-кріпаки. Тільки поодинокі прізвища дійшли до нас. Чільне місце серед них належить Г.С. Сковороді, який був найвидатнішою постаттю у культурному і літературному

житті України XVIIIст.

Творчість і діяльність видатного українського філософа-посвітителя, поета і музиканта, письменника-гуманіста Г.С. Сковороди була важливим етапом у розвитку української світської художньої пісні другої половини XVIII ст. Теми викриття соціального гноблення трудящих, визиску людини людиною, заклик до чесного трудового життя, до морального самовдосконалення, до пошуків істини звучали не тільки в літературно-філософських творах Г.С. Сковороди.

Взагалі, музика і пісня стали для Сковороди одним із важливих засобів висловлювання своїх філософських ідей, соціальних поглядів. Він бачив у мистецтві не розвагу, а шлях до людського серця, до пробудження людської думки. Г.С. Сковорода був прекрасним співаком і музикантом. Він чудово розумів велику силу музики і притримувався думки, що філософські ідеї, оформленні в музично-поетичну форму, більш доступніші і зрозуміліші широкому загалу, емоційніше сприймаються і надовше запам'ятовуються.

Музика пробуджує найпотаємніші сторони людської душі, чудовим знавцем якої був Г.С. Сковорода. **З усіх філософів світу він чи не єдиний, хто так широко використовував музику, пісню в своїй філософській діяльності.** Володіючи композиторським хистом, Сковорода був оригінальним у виборі музичних форм та засобів щодо поширення своїх філософських поглядів та світогляду. Вірячи в могутню силу музики, більшість своїх поетичних творів складає у формі пісень, тобто в музично-поетичному жанрі, де музиці має належати чи не провідна роль. Якщо звернутися до життєпису Г.Сковороди, то неважко помітити, що **музика була супутницею його життя, з нею пов'язані всі основні шаблі його творчості і діяльності.** Посилаючись на біографа Г.С. Сковороди Михайла

Ковалинського, на музично-біографічні довідки Володимира Ерна, на праці історика Київської академії В.Аскоченського, письменника і драматурга Григорія Квітки-Основ'яненка, слід зазначити, що, навчаючись у сільській школі, де Григорій Сковорода здобував початкову освіту, вже там виявилася його жадоба до науки й знань, до співу й музики. **„Григорій на сьомому році від народження виявив свої обдарування до музики... До церкви він ходив з охотою, співав відмінно та приємно”** [3, 440].

Із 1738 року Григорій Сковорода навчався в Києво-Могилянській академії, і там **музика й поезія становлять його улюблені заняття та відпочинок**. У Київській академії він з першого разу звернув на себе увагу диригента співацької капели і вступив до студентського хору. **Здібності до музики і приємний голос дали привід взяти його до Придворної співацької капели в Петербурзі, де він дістав ґрунтовну для того часу музичну освіту і звання „придворного уставщика”**. Це звання давалося, як правило, кращим співаком Придворної капели; воно означало заспівувача в хорі з гострим музичним слухом. Проспівавши в Придворній капелі два роки, Г.Сковорода отримує від імператриці Єлизавети Петрівни дозвіл на продовження свого навчання в Києво-Могилянській академії. Улюбленим його заняттям, як і раніше, залишається музика.

Як зазначає М.Ковалинський, „він складав духовні концерти, поклавши деякі псалми на музику. Крім церковної, він складав багато пісень у віршах і сам грав на скрипці, флейті, бандурі і гусях – приємно і зі смаком”

Духовні канти та пісні Г.С. Сковороди того періоду не були запроваджені до церковного вжитку, а виконувалися келійно у приватних звичайних зібраннях київського духовенства, яке любило заповітну старину. Перші, професійно-фахові, музичні твори він написав у 1757 році в с.Кавраї на Переяславщині, будучи домашнім учителем у місцевого поміщика Степана Томари. **Серед них відомий кант „Всякому городу нрав і права”, який увійшов у збірку „Сад Божественних пісень” під №10. Цей твір Г.Сковороди став одним з найяскравіших зразків художньої сатири XVIII ст.** Ще за життя філософа він став широко розповсюджуватися у побуті. В ньому висловлюється продажність і розгульність панства, крутійський суд, брехливе купецтво, гонитва за чинами та багатством. Усім тим негативним проявам життя Г.С. Сковорода як філософ, протиставляв свій морально-етичний ідеал – людину, в якій совість, як чистий кришталь, котра за будь-яких умов не бажає сприймати мораль і привила їхнього життя.

Викривальний пафос цієї пісні, широкі узагальнення „нравів” різного панства, чиновництва, купецтва зробили її одним з кращих творів українського сатирично-гуманістичного віршування другої половини XVIII ст. У цьому творі Г.С. Сковорода піддав нищівному висміюванню та осудженню різні сторони сучасного йому суспільства. Та широка критика „світу” і його мерзот, що мала місце в його філософських трактатах, у цій пісні зібрана немов у один фокус.

Сторінка 4. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА – МОВОЗНАВЕЦЬ-ПОЛІГЛОТІ

Загадка: «Він знавець усіх розмов, знав не менше семи мов...»

Спочатку поліглоти називали тих, хто знав більше двох мов. Наприклад, першим українським поліглотом можна вважати сина Ярослава Мудрого – Всеволода, який «дома сидя, изуееше пять язык». Князь Всеволод Ярославич, він же

Андрій, із цікавості вивчив грецьку, латину, німецьку, половецьку й угорську.

Відомими українськими поліглоти були: Григорій Сковорода, Іван Мазепа, Богдан Хмельницький, Агатангел Кримський, Леся Українка, Іван Франко, Микола Лукаш, Іван Пулюй, Павло Тичина та багато інших.

Народився Григорій Сковорода 3 грудня 1722 р. в селі Чорнухи на Полтавщині в простій козацькій сім'ї. З дитинства, відзначаючись великою побожністю, маючи нахил до науки, він уже в 12 років був відданий на навчання до Києво-Могилянської академії. У ній він, із перервами, навчався 19 років (аж до 1753 р.), так і не закінчивши повного курсу навчання. Він і сам себе жартома називав «вічним студентом».

Проте саме там, у стінах академії, молодий Григорій здобув блискучу освіту, вивчив декілька мов (зокрема грецьку, латину, церковнослов'янську, польську, німецьку та інші)

Чимало слів, що їх уживав Григорій Сковорода, найосвіченіший українець XVIII ст., сьогодні ми сприймаємо як суто російські: бедро, брюхо, бодрый, будто, везде, вещь, время, воздух «повітря», всегда, второй, год «рік», город «місто», деньги, дурак, дѣланіе, если, желати, желудок, жизнь, звѣзда, или, источник, каждый, когда, куда, ложь, любезный, лѣкарство, лучше, мысль, много, нельзя, нужный, облак, первый, побѣда, пожар, покой, польза, помощь, пословица, послѣ, совет, сюда, телѣга, тишина, туда, тыква, ум, хотя «хоча», язык «мова» тощо. **А чи справді ці слова — російнізми?** Дослідниця мови Г. Сковороди професорка Інституту філології Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка ЛІДІЯ ГНАТЮК стверджує: ця лексика побутувала в Україні задовго до поширення на наших теренах російської мови. Вона була органічним надбанням як староукраїнської книжної

традиції, так і народнорозмовної практики. Майже всі наведені слова — питомого слов'янського походження. Вони функціонували і в старослов'янській (пізніше — церковнослов'янській), і в давньоруській мовах. Більшість із них широко вживалися в староукраїнській літературній мові XVI–XVII ст. У XVIII ст. ця лексика засвідчена в пам'ятках ділової та народнорозмовної мови, лікарських і господарських порадниках.

У селах і досі чуємо: «Діду, скільки вам год?», «Приписала лікарства од жолудка», «І każde спішить улізти первим». І це зовсім не суржикізм! Це питомі слова, що їх передавали з діда-прадіда, від покоління до покоління.

Не цуралися згаданої лексики й класики нової української літератури: Сей Евріал був молоденький, / Так годів з дев'ятнадцять мав (І. Котляревський). А за ним у колясі генерал, з золотими китицями на плечах, на грудях золота звізда (Г. Квітка-Основ'яненко). Свою Україну любіть. / Любіть її... во врем'я люте... (Т. Шевченко). Ляхи мерзли, а козаки / Грілись на пожарі (Т. Шевченко). І возвеличимо на диво / І розум наш і наш язик... (Т. Шевченко)

На жаль, відзначає Лідія Гнатюк, ці слова ми не вважаємо своїми: «Переважна більшість носіїв сучасної української мови не знає її історії, не підозрює, яку величезну роль відіграла староукраїнська духовна культура в цілому і староукраїнська літературна мова зокрема в історії культури східних слов'ян, а тому часто зрікається своєї мовної спадщини, трактуючи її здебільшого як надбання російської культурної традиції». Сьогодні ми не відчуваємо браку цих слів у нашій мові, адже всі вони мають усталені нормативні відповідники. І все ж: чи варто нам відмовлятися від давньої української лексики ?

Сторінка 5. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ВИДАТНИЙ ПЕДАГОГ - НОВАТОР

Загадка: «Він людей любив, навчав, притч багато написав...»

Г.С.Сковорода - людина, в честь якої названо педагогічний університет, недарма вважається найвідомішим мислителем України, вчителем-новатором, який розробив власну методику викладання за часів всебічного контролю церкви, чоловік, який не боявся висловити свою точку зору і не зважати на загальноприйняті шаблони.

Педагогічні погляди мислителя в різній мірі розкриваються у притчі "Благодарный Еродій", вірші "Убогий жайворонок", збірниках творів " Сад божественних пісень ", " Басні Харківськія ".

Зокрема, у названій притчі йдеться про благородного журавля Еродія, який уміло виховує дітей, рятуючи їх від егоїзму, неробства, зазнайства та аморальності. На противагу йому, мавпа намагається виховувати своїх дітей не так, як простий народ, а "по-благородному". Таке виховання здійснюють французькі вчителі. Вони вчать мавп по-французьки говорити, танцювати, співати, грати, володіти світськими манерами з метою потрапити до двору марокканського володаря.

У центр уваги педагога Г.С.Сковорода ставив розумовий розвиток людини, який необхідний для пізнання навколишнього світу і самого себе в ньому. До такого висновку мислитель прийшов на основі власного життя, яке було присвячене пошуку сенсу людського буття. Навчання в Києво-Могилянській академії; піші мандрівки по країнах Європи: Угорщині, Італії, Німеччині, Польщі; прослуховування курсів наук у Віденському, Тарнівському, Краківському університетах; робота спочатку в Переяславському, пізніше в Харківському колегіумах, в архівах Києво-Печерської лаври, згодом Сергієвської (Підмосков'я); багаторічні мандрівки Лівобережною Україною допомогли йому дійти до низки педагогічно значимих висновків.

Метою людського життя є "досягнення вищих добродетелей, і в цьому досягненні людина "не повинна ставити собі ніяких меж". Пізнаючи себе та самовдосконалюючись, шляхом "цілковитої перемоги духу та душевного спокою" кожний зможе досягнути щастя.

Праця - основа суспільного життя. У ній людина найповніше само-реалізується, морально самовдосконалюється. Це важливий шлях до добра, оскільки "чим краще добро, тим більшим трудом обкопалося воно як ровом", а "хто труда не перейде, і до добра той не прийде".

Обов'язки батьків: породити дітей, потурбуватися про їхнє здоров'я, навчити вдячності, оскільки останнє - основа морального виховання. Адже "у подяці заховалося всяке благо як вогонь і світло причаїлося в кремені. Вірую і сповідаю. Бо хто зможе покласти руки на чуже, якщо раніше не загубить вдячність, котра посилається їй від Бога? З невдячності - смуток, неувага і жадоба, з жадоби - заздрість, а із заздрості -лестощі, розкрадання, кровопролиття і всяка прірва без законів".

Виховувати дитину потрібно на основі принципу "сродності" (природо відповідності), тобто навчати тому, для чого вона народжена, відповідно до її натури, що дозволило б організувати життя "за внутрішнім блаженним духом". Природні здібності дітей неоднакові, але природа, подібно до "багатого водограю", наповнює різні посудини до повної місткості". Таким чином, кожна дитина на основі цієї власної повноти має можливість у майбутньому прийти до своєї "сродної праці".

Важливе значення у вихованні підростаючої людини має також принцип народності, який може обмежуватися навчанням дітей рідною мовою, оскільки народність зумовлена історичними особливостями життя, його укладом, культурою, ментальністю. Зважаючи на це, кожен "повинен узнати свій народ і у народі себе".

Істинність життя - не у складності, а в "простоті". Через це "ми повинні дякувати Богу, що він створив світ так, що все просте - правда, а все складне - неправда".

"У істини проста мова", - любив говорити Григорій Сковорода. І він шукав цю мову у спілкуванні з простим народом у мандрівках, під час проведення просвітницьких уроків серед селянського люду, у бесідах із вихованцями.

Сторінка 6. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ДОТЕПНИЙ БАЙКАР ТА ТАЛАНОВИТИЙ ПОЕТ

Загадка: «Не боявся «шершнів» він, захищав бджіл, як умів: і дотемно й жартома вчив, що «розум від ума»...»

Творчість Г.Сковороди, видатного мислителя-гуманіста й письменника-демократа — дорогоцінне надбання прогресивної культури.

Громадська й літературна діяльність Г. Сковороди припадає на час загострення соціальних суперечностей, зумовлених початком руйнування феодальних підвалин і розвитком капіталістичних

відносин у Росії та на Україні. Жорстокий кріпосницький гніт викликає піднесення антифеодального руху; на захист гнобленого народу активно виступають представники передової громадсько-політичної думки — Д. Фонвізін, О. Радіщев — у Росії, Г. Сковорода, Я. Козельський та ін. — на Україні.

У своїй творчості Г. Сковорода проголошував ідеї демократизму і гуманізму, виступав проти пануючої тиранії, висловлював волелюбні помисли і сподівання простого народу, утверджував віру у світле майбутнє вітчизни.

Суспільним ідеалом Г. Сковороди була республіка, де не буде "вражды и раздора", все "будет общее". Яскраве виявлення ці погляди знайшли в поетичній творчості, зокрема в збірці "Сад божественных песней...", куди увійшло тридцять пісень, написаних у різні роки.

Помітне місце у творчому доробку Г. Сковороди займають вірші соціального плану. Викриваючи пороки тогочасної дійсності, потворний світ експлуататорів-кріпосників, переживаючи трагізм існування гнобленого народу, Сковорода виступає в багатьох своїх творах істинним просвітителем-демократом, переконаним гуманістом. Поет-філософ над усе ставив свободу, вважав її найвищим благом людини, палко бажав її насамперед для покріпаченого народу. Особливо яскраво оспівав він свободу у вірші "De libertate".

Ідея свободи у творчості Г. Сковороди органічно поєднана з антимонархічними тенденціями. Письменник часом досить відверто висловлює своє негативне ставлення до царизму, до тиранії. Його твори насичені громадським пафосом. Найсильніше цей пафос виявився в 10-й

пісні "Саду божественных песней" — "Всякому городу нрав і права...", що справедливо вважається класичним зразком соціальної сатири в давній українській літературі. Засобами в'їдливого сміху, войовничого сарказму письменник таврує тут соціальні відносини на Україні в другій половині XVIII ст., висміює представників різних пануючих станів. Сатиричне вістря пісні спрямоване проти поміщиків і козацької старшини, що прагнуть загарбати якомога більше чужих земель, проти зажерливих купців-лихварів, які грабують людину праці, проти панської розбещеності, проти пияцтва, картярства та ін. Порушує поет у пісні й такі злободенні на той час питання, як несправедливе судочинство, схоластичність офіційної освіти. У ряді інших творів із збірки "Сад божественных песней" Г. Сковорода гнівно засуджує й паразитичне існування духовних феодалів, лицемірство служителів церкви.

Як перший "професіональний" український байкар Григорій Сковорода виступив у збірці "Басни Харьковские", куди увійшли тридцять творів. Написані вони прозою, кожна байка складається з двох частин: лаконічної фабули і "сили", тобто моралі.

Основним джерелом байок були власні життєві спостереження автора над сучасною йому феодально-кріпосницькою дійсністю, вивчена ним за багато років мандрівного життя народна мудрість. Виходячи з інтересів народу, Г. Сковорода виносить присуд вадам тогочасного суспільства, у сатиричних тонах зображує поміщиків, чиновників, охоплених жадобою наживи, чинів, високих посад. Показовою в цьому плані є одна з кращих байок "Олениця і Кабан". У моралі цієї байки поет осуджує самохвальство, тупоумство панів і підпанків, які намагаються "войти в благородное сословие", "продраться в чин, совсем им не сродный".

У байці "Пчела и Шершень" Г. Сковорода в образі Шершня уособлює паразитичні елементи суспільства, що живуть "хищенієм чуждого" і народжені "на то одно, чтоб есть, пить и протчая". Бджола ж стає образом трудового народу, який все життя віддає праці не тільки заради свого існування, але й заради блага інших.

Про тих, хто береться за справу, яка суперечить природженим нахилам, Г. Сковорода зневажливо говорить у байках "Собака и Кобыла", "Орел и Черепаха" та ін.

У ряді байок Г. Сковорода, влучно користуючись засобами алегорії, попереджує представників привілейованих станів, що паразитичний спосіб життя може привести їх до сумного кінця. Так, приміром, Чиж потрапив у неволю, спокусившись "сладкой пищей да красной клеткой" ("Чиж и Щиглик"); Щука, "напав на сладкую ядь", проковтнула разом із нею і "удку, увязшую во внутренностях" ("Щука и Рак"). В інших байках поет картає "славолюбие" ("Сова и Дрозд").

Більшість байок Г. Сковорода, завдяки їх демократичній спрямованості, громадянським мотивам, — безумовно, видатне явище, оригінальне й своєрідне в історії цього жанру в давній українській літературі.

Сторінка 7. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА – ПРОСВІТИТЕЛЬ - ГУМАНІСТ

Загадка: «Перший духу космонавт, мікро- й макро- космам рад; без духовності - біда, - вчив цьому Сковорода...»

Григорій Савович Сковорода (1722-1794), видатний український філософ, просвітител-гуманіст, письменник - загалом мав ідеалістичний світогляд, однак у його поглядах прослідковувалося чимало матеріалістичних елементів. Наприклад, він вважав, що "природа є всьому початком, що вона безмежна у просторі та часі, не має ні початку, ні кінця". А людина є частиною природи: "мікрокосмосом" у "макрокосмоса. Для неї ніяких вроджених ідей не існує, а джерелом знань слугує навколишній світ.

"У істини проста мова", - любив говорити Григорій Сковорода. І він шукав цю мову у спілкуванні з простим народом у мандрівках, під час проведення просвітницьких уроків серед селянського люду, у бесідах із вихованцями.

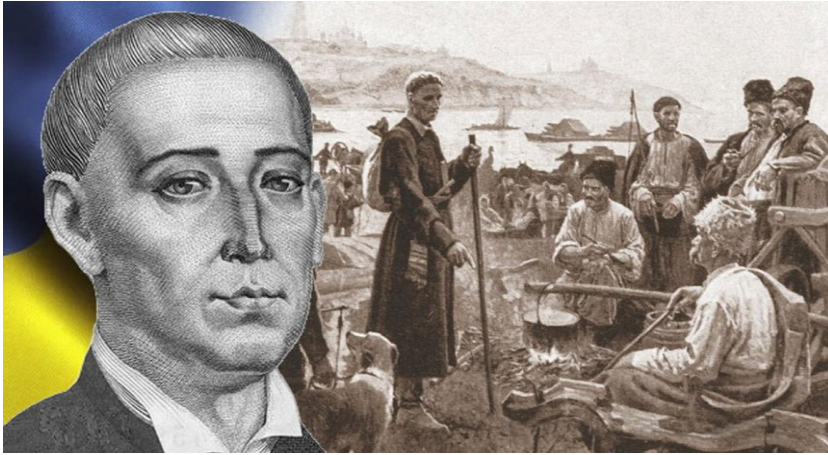
Г.С.Сковорода – одна з найяскравіших постатей XVIII століття. Відомий як філософ, просвітител, співак, громадський діяч, композитор, знавець багатьох мов. Він дивує і захоплює нас сьогодні своїм багатогранним талантом, енциклопедичними знаннями, філософським трактуванням різних життєвих ситуацій.

Григорій Савич — узірець незламності і нескореності. Протягом життя він уперто й вміло уникав усього того, що могло уярмити дух, свободу. Тому, мабуть, на його могилі й викарбувані слова: **«Світ ловив мене , але не спіймав».**

Мислитель, філософ, художник слова, педагог, музикант Григорій Сковорода належить до тих постатей, що збагнули сенс суперечливого життя. Митець є еталоном добра, інтелігентності, чуйності, щирості. Мріяв донести свої думки народові, робив усе за велінням серця. Здобуваючи мудрість упродовж багатьох років, він таки знайшов свій сенс життя і розповів про нього іншим. Тепер його спосіб пізнання світу називаємо філософією Григорія Сковороди. І хоча минуло більше двох століть від того часу, як самотній письменник ходив по землі, проте його голос не стихає, усе дужчає, а заповіді справедливості, людяності, працьовитості знаходять відгуки в людських серцях. «Український Горацій» розвинув на Україні філософію, літературу, педагогіку. У своїх творах оспівав природу, її роблящих людей, прагнення щастя, проголосив волю найвищою цінністю. Гостре й непідкупне слово митця сьогодні спалахує чистим вогнем і торує стежку до вселюдського щастя.

Сторінка 8. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА- МАНДРІВНИК, СПІВЕЦЬ РІДНОГО КРАЮ

Загадка: «Мандрувати він любив, Україною ходив, у Європі побував, славний спадок нам придбав...»

В «Украинском вестнике» за 1817 рік Гесс де Кальве перераховує країни, де побував молодий допитливий українець: Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Прусія, Австрія, Німеччина, Італія, і додає: в Римі він

оглянув «... тріумфальні ворота Траяна, обеліски на площі св. Петра, руїни Каральських бань».

Коли переяславський генерал-майор Федір Вишневський зібрався їхати в далеку Угорщину закуповувати знамениті токайські вина для царського двору, то не вагався, кого взяти з собою як супутника-перекладача, знавця мов і доброго музиканта. Федір Степанович погодився з префектом Києво-Могилянської академії Мануїлом Козачинським, що кращого помічника для непростой роботи в чужій землі, ніж спудей Григорій Сковорода, він не знайде, адже той добре знає німецьку, грецьку й гебрейську мови, володіє латиною та й з правилами етикету обізнаний, бо ж перед цим два роки був у співочій капелі імператриці Єлизавети в Петербурзі.

П'ятирічна закордонна подорож відіграла велику роль у формуванні Сковороди як ученого європейського рівня, як філософа нової, вільної думки, як літератора, музиканта і художника.

Чутки про незвичайне життя філософа, його повчальні розмови спонукали багатьох шукати знайомства з ним. «Пошана Сковороди досягла того, що вважали за особливе благословення Боже тому дому, у якому оселився хоч на день. Він із подарунків міг би скласти значні кошти. Але завжди відмовлявся й зазначав: «Дайте нещасному». «Вирішивши мандрувати, він складав свою мізерію і, перекинувши її через плече, ішов далі в подорож із двома нерозлучними супутниками – палицею-журавлем та сопілкою. І те, і друге були його власним виробом». Григорій Савович відмовляється від духовного сану, від життя при дворі Катерини II.

«Кожен народжений у цьому світі є мандрівник, сліпий або просвіщенний. Чи не прекрасний храм премудрого Бога є світ цей? Початок вічного відчуття залежить від того, щоб спершу пізнати самого себе»- слова Г.Сковороди.

Сторінка 9. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА - ПАТРІОТ СВОЄЇ ЗЕМЛІ

Загадка: «Землю рідну він любив, світ його чимдуж ловив, та на підкуп не піддався, українцем він зостався; Богу серце він віддав, тому світ і не спіймав...»

Які глибинні риси характеру відкрив Григорій Сковорода в українців ще у 18 столітті і яку спадщину нам залишив?

Світ ловив мене, але не спіймав”, – говорив чи то жартома, чи то всерйоз Григорій Савич

Сковорода чи то про себе, чи то про всю українську націю в цілому. Для своїх сучасників і вдячних нащадків Григорій Савич запам’ятається як:

Філософ, вчення якого про любов, свободу і життя зберігає актуальність через багато століть після смерті автора. Сковороду називають проповідником філософії любові і свободи. Розроблена філософом концепція життєвої мудрості вражає навіть людей в 21 столітті, яких здивувати чим-небудь нелегко.

Для пояснення сучасникам, чим примітний Григорій Сковорода, доречно використовувати порівняння з людиною-хіпі, яка волею долі народилася в українському містечку першої половини 18 століття. Народженого в сім’ї малоземельного козака Григорія Савича порівнюють з відомими мислителями давнини, називають українським Сократом.

Сковорода є єдиним європейським філософом, який доводив вірність власного бачення світу всім своїм життям. Мислитель говорив, що у кожної людини в житті є своє призначення, завданням кожного з нас є пошук єдино вірного шляху, особливої місії на землі. Сковорода вчив, що найнеобхідніше зазвичай дається людині легко і без зайвих турбот. **Якщо ж бажане не дається – значить, і домагатися володіння ним не слід, оскільки дії людей наперекір долі тягнуть за собою всесвітній хаос.**

Сучасні вчені ставлять Сковороду в один ряд із такими знаковими мислителями античності, як Анахарсіс, Платон, Сократ і Аристотель. Засновниками античної філософії, як відомо, є греки. Але за майже 2000

років, що минули з часу завершення епохи античності, Греція не дала світові жодного мислителя, якого можна порівняти з Григорієм Сковородою.

Якщо говорити в цілому про ідею приналежності Григорія Сковороди до античної плеяди «велетнів духовності», то слід відверто сказати, що всім Сократам та Платонам далеко до людини, в якій совість як «чистий кришталь» і любов до народу, більша за самого себе та любові до почестей світу...Далеко ще й тому, що пантеїзм, до якого вдавалися греки стоїть набагато нижче чистої, практичної, справді біблійської віри в живого Господа нашого українського Сковороди.

Патріот і борець за українську незалежність – друга основна риса і філософської спадщини Сковороди, і української нації в цілому. Аналогічний підхід використовував мислитель до себе – у можливість служіння власному народу він просто не вірив. Замість цього однією зі своїх цілей визначав **розвиток в людях священної любові до Вітчизни.**

Сковорода дуже важко переніс знищення імперською владою Запорізької Січі. З м'якістю, властивою мислителям, він **відстоював ідею формування української державності.** Відродження української нації після удару, завданого царським режимом, філософ бачив через акцент на особливостях ментальності –**верховенстві морального закону, високій духовності, чистоті людських сердець, душевному спокої.** Також в числі відмінних характеристик представників української нації Сковорода називав **здатність до самопожертви, спокій, розум і прагнення до справедливості.**

Недарма рашисти так жорстоко та цинічно знищили пам'ятник Великому Українцю, та його безцінний спадок не знищити нікому як і України.

5. Заключний етап

Сьогодні ми провели цікаву подорож під назвою «Стежками Григорія Савовича Сковороди» під час якої кожен мав нагоду пересвідчитись в правдивості слів, крилатих виразів та практичного втілення їх в житті видатного мислителя, чия совість була «як чистий кришталь». Кожен із нас зрозумів просту істину Григорія Сковороди про те, що ідея «сродної праці» може бути втілена в житті кожної пересічної людини. А для цього тільки потрібна постійна праця та вивчення Слова Божого, які подібно сонцю освічують життєвий шлях людини.

Крилаті вислови та цитати українського генія Григорія Сковороди

1. Хто соромиться визнати недоліки свої, той з часом безсоромно виправдовуватиме своє невігластво, яке є найбільшою вадою.
2. Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати – це наполовину завершити.
3. Не за обличчя судить, а за серце.
4. Як ліки не завжди приємні, так і істина буває сувора.
5. Ти не можеш віднайти жодного друга, не нашукавши разом з ним і двох-трьох ворогів.
6. Безумцеві властиво жалкувати за втраченим і не радіти з того, що лишилось.
7. Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю.
8. Ні про що не турбуватись, ні за чим не турбуватись — значить, не жити, а бути мертвим, адже турбота — рух душі, а життя — се рух.
9. Якщо любиш прибуток, шукай його пристойним шляхом. Тисяча на те перед тобою благословенних ремесел.
10. Не той дурний, хто не знає... але той, хто знати не хоче.
11. Уникай людей, які, бачачи твої вади і недоліки, виправдовують їх або навіть схвалюють. Такі люди або підлабузники, або боягузи, або просто дурні. Від них не чекай допомоги ні в якій біді чи нещасті.
12. Як хто посіє в юності, так пожне в старості.
13. Роби те, до чого народжений, будь справедливий і миролюбний громадянин, і досить із тебе.
14. Чи не дивина, що один у багатстві бідний, а інший у бідності багатий?
15. Хіба може говорити про біле той, котрому невідоме, що таке чорне?
16. Що вподобав, на те й перетворився.
17. Не шукай щастя за морем.

Козацька зачіска

Одні з найперших згадок про чуб знаходяться у візантійських описах князя **Святослава Ігоровича**, при цьому така зачіска розглядається як ознака знатного походження. Зокрема відомий візантійський історик-хроніст **Лев Диякон** таким чином зображує київського князя:

*...середнього зросту, не надто високого й не дуже низького,
« бровастиий, з ясно-синіми очима, кирпатий, безбородий, з густим
волоссям над верхньою губою. Голова була зовсім гола, але з одного
боку її звисало пасмо волосся— ознака знатного роду... »*

Відомо, що тюрки-**кизилбаші** голили бороди, відпускали довгі азербайджанські вуса, а на голеній голові залишали чуб. За словами агента Московської компанії Лайонеля Плементрі, який побував в **Сефевідській імперії** в 1568—1574 рр., довжина чуба в кизилбашів могла досягати 2 футів (~ 61 см), а її власники вірили в те, що за допомогою нього вони легше перенесуться на небо, коли помруть.

Також широко поширеною чуприна була за часів **козаків**, ставши одним з основних елементів опису козака в образотворчому мистецтві та літературі:

Питалися козака: «Що то за причина,

Що в вас гола голова

А зверху чуприна?»

«А причина то така:

Як на війні згину

Мене ангел понес

В небо за чуприну»

Степан Руданський^[4]

Чуб та чуприну зазвичай розглядають як два окремі види зачіски. Чуб підстригався так: над лобом на скронях і на потилиці волосся голилося чи стриглося при тілі, і тільки серед голови залишалося на долоню широке, кругле пасмо довгого волосся. Те волосся розчісували на всі боки і підстригали кругом— вище над лобом, а нижче на потилиці.

Таким чином голені місця прикривалися чубом і здавалося, що голова вся у волоссі; тільки коли чуб зачухався вітром, то голий череп відкривався, і від того обличчя людини робилося дико-величним і войовничим.

Зовсім інакше підстригалася чуприна. Вся голова голилася чи стриглася при тілі, над самим же лобом лишали кругле пасмо волосся пальців у три ширини. Волосся те часом відростало у довгу косу, яку можна було зачесати на лівий бік, або обвести кругом голови і замотати за ліве вухо, або просто довести до нього і замотати.

Частіше, коли вона була не дуже довга, тільки спускалася на вухо і кінець її теліпався на плечі. Вважалося, що така коса надає лицю дуже войовничий вигляд та оригінальну красу. Чуприну неодмінно носили за лівим вухом, як усі відзнаки і нагороди В Україні існував навіть спеціальний термін «чуприндірь»- хоробрий, як запорожець, що носить чуприну на голові

Щоб отримати право поголити чуприну згідно козацького звичаю, молодики повинні були пройти ряд випробовувань

Виступ учасника Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

«ПРОФЕСІЙНА ПОЗИЦІЯ: ДУМКИ, АРГУМЕНТИ, ФАКТИ»

Інфомедійна грамотність під час викладання
суспільно-гуманітарних дисциплін

Анотація: У статті висвітлюються основні питання щодо впровадження медіаосвіти на заняттях історії та соціології, наводяться конкретні приклади вправ, які спрямовані на розвиток критичного мислення та інформаційної компетентності.

Ключові слова: критичне мислення, аналіз інформації, педагогічні прийоми заняття розвитку критичного мислення, історичний фейк, інформаційна війна, міф, інфомедійна грамотність.

*Навчання завжди успішне лише тоді,
коли спонукає мислити самостійно.*

Еліс Мур Хаббард

На сучасному етапі розвитку людства, коли стрімко зростають обсяги інформації, особливого значення набуває формування навичок інфомедійної грамотності, що включає у себе критичне мислення, інформаційну та візуальну грамотність, стійкість до впливів, соціальну толерантність.

Для сучасного українського суспільства, яке перебуває в стані широкомасштабної війни з російським агресором, компетентності медіаграмотності набувають особливої актуальності. Важливими складовими формування громадянського суспільства, збереження територіальної цілісності та державного суверенітету України є вміння орієнтуватися у потоках інформації, протистояти «мові ворожнечі», відокремлювати факти від суджень та фейків. Велику роль тут відіграє обізнаність викладача з основними думками українських істориків з цього питання. Зокрема в книгах «Україна й українці: ім'я як поле битви», «Братня навала», «Війна за свідомість» розвінчуються російські міфи про Україну та її минуле, вказані складові гібридної війни з елементами інформаційної.

Інформація оточує нас усюди, надходить із різних джерел, впливає на свідомість. І хай як ми хочемо не звертати на неї увагу, не потрапляти під вплив маніпуляцій, не «зависати» в соціальних мережах, але сучасний світ, сучасний інформаційний простір потребує не тільки вміння ознайомлюватися з інформацією, а й вміння критично сприймати, аналізувати, адаптувати, вміти протистояти маніпуляціям.

Відповідно до вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти громадянська та історична освітня галузь передбачає одну з обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти: мислити критично, працювати з різними джерелами інформації та формулювати історично обґрунтовані запитання; мислити історико-хронологічно, орієнтуватись в історичному часі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі тощо [3]

За Концепцією «Нової української школи» однією з 10 компетентностей є інформаційно-цифрова, яка передбачає впевнене, а водночас і критичне застосування ІКТ для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні. Важливими компетенціями є інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [2, с. 11].

Основним фундаментом медіаграмотності, медіаосвіти є *критичне мислення*. Це складне й багаторівневе явище. З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [3].

Проблема розвитку навичок критичного мислення в студентів стоїть дуже гостро і вимагає вживання заходів, спрямованих на її розв'язання. Перше, що повинен зробити викладач, – створити атмосферу співробітництва, партнерства, взаємодопомоги. Тому актуальним є впровадження медіаосвіти під час занять, особливо історії, де важливим є вміння працювати з інформацією.

Кожне заняття, кожен його етап вимагають різних педагогічних прийомів, адаптованих до конкретних ситуацій.

Важливою складовою медіаосвіти на заняттях історії, є аналіз писемних, візуальних, аудіо- та відеоматеріалів. При цьому здобувачі вищої освіти мають бути ознайомлені з правилами критичного мислення та пам'ятати про необхідність їх дотримання. Серед цих правил – уникати стереотипів, критично сприймати інформацію, відокремлювати факти від оціночних суджень і припущень, відрізняти маніпуляцію і пропаганду тощо [1, с. 29].

В епоху «інформаційного буму» перед суспільством постає важливе питання щодо критичного мислення в процесі аналізу та обробки інформації.

Тому для роботи з газетними та журнальними статтями на заняттях використовую вправу «Insert». Працюючи над темою «Київська Русь за часів перших князів» можна запропонувати опрацювати статтю «Зачіска князя Святослава». Під час читання статті заповнюється табличка, де записуються враження: «Мене це здивувало!», «Мені подобається ця думка», «Я хочу дізнатися про це детальніше». Така робота не тільки доповнює знання здобувачів освіти, а й вдало розвіює фейки про історію походження козацької зачіски, яка часто стає об'єктом насмішок та анекдотів в антиукраїнській пропаганді.

Ефективними у контексті розвитку медіаграмотності є інтерактивні форми і методи, які створюють умови для активного залучення до діяльності кожного здобувача освіти: бесіда, дискусія, вправи «Insert», «Кроссенс», «Подвійний щоденник», створення ментальних мап тощо.

А використання на заняттях відеофрагментів дає можливість наочно побачити тучи іншу подію, зануритись в епоху і уявити те, що відбувається. Тому відеофрагменти сприяють збільшенню мотивації під час вивчення історії, особливо під час опрацювання суперечливих питань.

Одним із найбільш дискусійних в українській історії є питання діяльності Української повстанської армії. Тому на заняттях з історії України доцільно зробити аналіз напрямків діяльності УПА, її мети та методів боротьби, з'ясувати походження міфів та фейків. І тут найкращим є застосування документальних або художніх зображальних джерел.

Так, наприклад, на практичному занятті з теми «Рух опору на Україні» рекомендую вправу «Подвійний щоденник», що є найбільш ефективною для самостійної роботи. Більш доцільно вибрати окремі відеофрагменти з фільму, які яскраво відображають тему. Тому, наприклад, уважно переглядаючи уривки з художнього фільму «Нескорений», головним героєм якого є генерал УПА Роман Шухевич, здобувачі освіти заповнюють табличку, де викладають свої враження та думки, які потім обговорюються в аудиторії.

Комплексне формування інформаційних компетентностей активно відбувається під час залучення здобувачів освіти до пошуку, аналізу та синтезу джерельної бази на основі розв'язування головоломок та встановлення асоціативних зв'язків. Тут можна запропонувати здобувачам освіти виконати вправу «Дешифрування кроссенсу» («кроссенс»- перетин значень). Цю вправу можна проводити під час завершальної теми «Культура України 18 століття», під час характеристики видатних історичних постатей. Наприклад, така вправа була мною використана під час дослідження діяльності Г.С.Сковороди і присвячена 300-річному ювілею видатного Українця. Здобувачі освіти встановлювали асоціативні зв'язки між сусідніми

зображеннями із 9-ти картинок. При цьому викладачеві варто обов'язково сказати про намагання рашистів знищити пам'ятник Г.С.Сковороди при Харківському музеї під час повномасштабної російської агресії проти України.

Також важливим способом розвитку критичного мислення є залучення молоді до ведення дискусій, шляхом впровадження у процес навчання кейс-технологій. Їх метою є виховання самостійної, творчої особистості, здатної вільно орієнтуватися в існуючому медіапросторі, створення умов для розвитку в здобувачів освіти уміння аналізувати інформацію й встановлювати проблему; вести дискусію, формулювати та відстоювати власну точку зору; оцінювати позицію опонента; приймати рішення з урахуванням конкретних умов і наявності фактичної інформації, отриманої з кейсу.

Використовуючи метод дискусії, доцільно розглянути творчість видатних людей з питань, які викликають дискусію в суспільстві або неправдиво передають інформацію. Завдання викладача вдало поставити проблемне запитання. Наприклад, під час вивчення творчості Григорія Сковороди перед здобувачами освіти можна сформулювати таку проблему: «Якою мовою розмовляв Сковорода?». Для розв'язання цього питання студенти знайомляться з інформацією, це наукові статті, думки різних авторів, науковців тощо. Потім роблять відповідні висновки.

Вивчаючи тему з соціології «Конфлікти та способи їх вирішення» (проблема: якщо конфлікт є явище соціальне, то які його переваги та недоліки?) використовую кейс-технології, зокрема вправу «Дерево рішень».

Важливою методичною умовою формування медіаграмотності здобувачів освіти на заняттях історії є також використання проектно - пошукової технології. Проекти дають змогу залучити кожного до активної діяльності, сприяють розвитку інформаційно-цифрової, соціальної, громадянської компетентностей. Так, поставивши завданням дослідження такого історичного факту, як Голодомор на Україні 1932-1933, можна залучити молодь до створення власного проекту методом пошукової роботи. Головна мета – шляхом дослідження та збору інформації, опитування студентами близьких, використання архівних даних, історичних документів, збір інформації способом опитування рідних та знайомих, створити власний проект-спогадів зі слів очевидців пережитого. Така форма роботи не тільки розвиває критичне ставлення до подій а й спростовує історичні фейки щодо цього питання, що нав'язує нам російська пропаганда. Тут доречно також використання вправи «Вірю, не вірю», мета якої розвінчувати міфи та прийоми, які використовує ворог в інформаційній війні на сучасному етапі.

Слід також зазначити, як показала практика, що багато здобувачів освіти побоюються виконувати завдання, пов'язані з аналізом текстів, документальних матеріалів, тощо. Вони не наважуються, при цьому, переступити через рамки примітивного та шаблонного мислення. Але вихід завжди є! Одним із основних методів розвитку критичного мислення є створення ментальної мапи. Їх я використовую для наступних цілей: генерування нових ідей, запису та сортування даних, аналізу історичних документів та створення чітких і зрозумілих конспектів. При цьому, не дивлячись на глибину вказаних мотиваційних моментів, ментальні мапи- це, насамперед, вияв креативної творчості здобувачів освіти, тому що вони прості і зручні, не стереотипні, а також відображають бачення головного в темі. Ментальні мапи дають змогу викладачеві здійснювати індивідуально-особистісний підхід до кожного здобувача освіти.

Основні методи та вправи, описані в даній статті, сприяють формуванню особистості, здатної критично мислити та сприймати інформацію, аналізувати її, адаптувати до сучасних подій, у вирі яких ми знаходимось та допомагають відчувати себе потрібним та активним громадянином у медіапросторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін: Посібник для вчителя / За ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О.Мокрогуза. Київ: ЦВП, АУП, 2016. 201 с. URL: <https://www.aup.com.ua/upd/mo.pdf>
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред. – упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с
3. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n183> (дата звернення: 20.12.2020)

Рецензія

Дана методична розробка актуальна тому, що тренінгові технології є формою активного навчання.

Важливими компетенціями є інформаційна й медіаграмотність, володіння якими не тільки якнайкраще передають та підсумовують знання, але й розвивають всі практичні вміння та навички здобувачів освіти.

В першу чергу метод тренінгів створює умови для саморозкриття учасників і направлений на самостійний пошук власних рішень. Тому таку методику можна використовувати для проведення підсумкових занять, використовуючи методи порівняння та пошуку тощо.

Основні методи та вправи, описані в даній роботі, сприяють формуванню особистості, здатної критично мислити та сприймати інформацію, аналізувати її, адаптувати до сучасних подій, у вирі яких ми знаходимось та допомагають відчувати себе потрібним та активним громадянином у медіапросторі.

Рецензент: _____ *Антоніна Суховенко, методист коледжу*